

NIUKKUUDEN AJAN SOSIAALIPOLITIIKKA

Miia Toivo & Liisa Häikiö

Olemme siirtyneet runsauden yhteiskunnasta niukkuuden maailmaan. Tarvittava yhteiskunnallinen muutos kohti kestäväää tulevaisuutta edellyttää sosiaalipolitiikan uudelleen muotoilua. Niukkuuden ajatuksen hyväksyvän sosiaalipolitiikan lumo on universalismin ja solidaarisuuden kaltaisissa ideoissa, jotka saavat uusia käytännöllisiä tulkintoja kestävän yhteiskuntakehityksen turvaamiseksi.

Niukkuus on aina vieraanamme

Julksen talouden kestävyysvajeesta ja vuosia jatkuneesta talouden hiipumisesta huolimatta Suomi on historiallisesti vauras yhteiskunta. Useimmat elävät yltäkylläisesti ja varakkaimmat ruhtinaallisesti. Globaalit rahoitusmarkkinat pyrkivät lisäämään taloudellista kasvua tarjoamalla rahaa ilmaiseksi tai maksamalla siitä, että joku ottaa lainaa. Rahasta ei ole pulaa. Kukaan ei oikein tunnu kuitenkaan tietävän, mihin rahaa kannattaisi käyttää. Tämä on jotain aivan odottamatonta. Runsauteen ja kasvuun tottuneiden tai niitä tavoittelevien yhteiskuntien toiminta perustuu velkaantumiseen. Lainarahoituksen turvin

valtiot, yritykset ja yksilöt ovat luoneet vaurautta niin, että ihmiskunta kuluttaa vuosittain lähes kaksi kertaa enemmän luonnonvaroja kuin maapallo niitä tuottaa. Näin otamme velkaa tulevilta sukupolvilta.

Globaalisti, kansallisesti ja paikallisesti on laajasti hyväksytty, että on luotava ja omaksuttava uusia yhteiskunnan kehittämisen sekä maapallon luonnonvarojen ja yhteiskunnan resurssien käyttämisen tapoja. Syksyllä 2015 suurin osa maailman valtioista allekirjoitti kattavan kestäväen kehityksen toimintaohjelman tuleville vuosikymmenille, 2030-agendan. Myöhemmin samana vuonna Pariisin ilmastopöytäsaati sai samanlaisen hyväksynnän. Tavoitteena on yhteiskuntien kehityksen turvaaminen niin, että köyhyydessä elävien ja tulevien sukupolvien elämisen tarpeet on mahdollista turvata. Runsauden sijaan tavoitteissa korostuu kohtuus ja resurssien käyttö luonnonvaroja uusivalla tavalla.

On ilmeistä, että olemme siirtyneet runsauden yhteiskunnasta niukkuuden maailmaan. Niukkuudella emme viittaa köyhyyteen, vaan lähes päinvastoin. Tuhlaten käytetyt, runsaiksi mielletyt luonnon resurssit kuluvat loppuun. Luonnonvarojen täydellistä uudelleenmuotoilua edellyttävä, niukka käyttö ei kuluta loppuun vaan säilyttää tai lisää luonnon resursseja.

Niukkuus kyseenalaistaa monet nyky-yhteiskunnan toimintatavat ja periaatteet niin globaalisti kuin kansallisestikin:

“Nälän ja kurjuuden keskellä niukkuudesta puhuminen tulkitaan helposti naiiviksi idealismiksi, kylmäksi tunteettomuudeksi tai naamioiduksi leikkauspolitiikaksi. Vallitsevan talouden ja politiikan ytimessä on ajatus, että hyvinvoinnin tuottaminen vaatii jatkuvaa kasvua. Vaurautta valuu köyhemmille ihmisille vasta, kun yhteiskuntakone käy täydellä höyryllä.” (Lähde 2013, 29.)

Myönteistä ajatusta niukkuudesta onkin vaikea yhdistää nykyiseen hyvinvointiyhteiskuntaan. Runsauden ajan sosiaalipolitiikan on ajateltu edistävän talouskasvua ja poistavan puutetta ja niukkuutta. Sosiaalipolitiittiset tulonsiirrot ja palvelut on ymmärretty hyvinvoinnista huolehtimisena ja investointeina parempaan tulevaisuuteen. Sosiaalipolitiikka

onkin jakanut taloudellista runsautta erilaisten ihmisryhmien välillä, ja samalla tukenut taloudellisen vaurauden lisääntymistä kansallisesti. Materiaalisesti turvatut sosiaaliset oikeudet ovat mahdollistaneet yksittäisten ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden ja toiminnan myös silloin, kuin he eivät ole itse kyenneet taloudellisesti turvaamaan omaa ja läheistensä hyvinvointia.

Meille tunnistettavin niukkuuden muoto on yksittäisten ihmisten tai perheiden kokema taloudellinen ja aineellinen niukkuus, kun tulot eivät riitä tavanomaisena pidettyyn kulutukseen. Yleiset käsitykset kestäväan elämäntapaan liittyvästä niukkuudesta sisältävät nyt samanlaisia käsityksiä puutteesta. Esimerkiksi ympäristön ja arkielämän suhdetta käsittelevät elämänkerrat ja päiväkirjat (Vehviläinen ym. 2010–2011) osoittavat, miten kestävä elämäntapa merkitsee ihmisille niukkaa materiaalista kulutusta, säästäväisyyttä, ja miten he usein liittävät kestävyuden menneeseen aikaan esimerkiksi ennen sähköä ja teollista tuotantoa. Ympäristön kannalta suotuista elämäntapa määrittäyty päiväkirjoissa luopumisena normaalista kulutuksesta kuten matkustelusta. Kuvaavaa on myös se, että yksilölle mahdollisena näyttäytyvä kestävä kehityksen tulevaisuus liittyy haaveeseen omavaraisesta elämästä maalla.

Ekologinen elämäntapa liitetään palkkatyön ulkopuolisuuteen ja pienituloisuuteen. Eläminen ilman palkkatuloja merkitsisi taloudellista niukkuutta. Näin kestävä elämäntapa mielletään itse valittuna köyhyytenä. Kestävä elämäntapa merkitsee taloudellisen epävarmuuden sietämistä ja luopumista jostakin, joka on monille muille tavanomaista ja mahdollista. Siten ihmisten käsitykset kestävydestä rakentuvat käsityksille materiaalisesta puutteesta ja ihmisryhmien välisestä eriarvoisuudesta. Muualla tapahtuvat luonnonkatastrofit ja ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvien tulvien ja kuivuuskausien synnyttämä niukkuus tuntuvat kaukaisilta, vaikka pakolaisia vaelttaa Eurooppaan ennennäkemättömiä määriä.

Muutoksen mahdollisuus

Kestävään elämäntapaan perustuva tulevaisuus ei siis näyttäydy ihmisten mielisä valoisalta, vaan sosiaalisen, taloudellisen ja luonnonvarojen niukkuuden yhteen kietovana, yhteiskunnan perusteita uhkaavana ja yksilöitä syrjäyttävänä prosessina. Niukkuuteen perustuva sosiaalipoliittikka ei näytä tästä lähtökohdasta kovin houkuttelevalta. Nämä uhkakuvat ja pelot auttavat ymmärtämään, miten elämän materiaalisuus kietoutuu erottamattomasti sosiaaliseen toimintaan ja kulttuuriseen ymmärrykseen.

Yhteiskunnan muutos ei ole mahdollinen vain ihmisten materiaaliseen kulutukseen vaikuttamalla tai sitä uudelleen jakamalla. Muutoksen edellytyksenä on, että kulttuuriset ja sosiaaliset arvostukset normaaleista ja hyväksyttävistä elämisen tavoista, materian käytöstä ja samalla yhteiskuntapolitiikan tavoitteista muuttuvat (Häikiö 2014). Hyvinvoinnin turvaaminen niukkuuden aikakaudella on yhtäältä kiinni siitä, miten käsitykset hyvinvoinnista joustavat eli huomioivat muuttuvat olosuhteet, ja toisaalta siitä, miten sosiaalipoliittiset käytännöt pystyvät jakamaan yhteisiä resursseja oikeudenmukaisesti.

Runsauden logiikalla toimivassa yhteiskunnassa työttömyys ja sosiaaliturvan varassa eläminen ovat ongelmia niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin. Työttömät ja köyhät ovat työ- ja kulutusmarkkinoiden ja siten yhteiskunnan reunoilla. Hyvin toimeentulevien elämäntavat voivat olla materiaalisesti erittäin ongelmallisia. Kaikkien suomalaisten elämäntavat yhdistettynä sosiaalisen eriarvoisuuden kasvuun ovat uhka tulevaisuuden hyvinvoinnille. Mutta pelkkä tulojen uudelleenjako ei takaa materiaalisesti kestävästä yhteiskuntaa, koska jopa pienituloisimpien suomalaisten elämäntavat perustuvat luonnonvarojen kestäättömään kulutukseen (Hirvilampi ym. 2014).

Tulevaisuudessa keskeiseksi poliittiseksi kysymykseksi muodostuukin kysymys siitä, miten hyvinvointia ylipäätään voidaan tuottaa (Lähde 2013). Niukkuuteen perustuva sosiaalipoliittikka ei muotoudu pelkästään sosiaalisen ja taloudellisen liittona. Sitä ei voi määritellä myöskään yksinomaan luonnonympäristön lähtökohdista. Yhteis-

kunnat ja arkielämä muodostuvat luonnon ja kulttuurin sekoittuessa (Latour 2006). Esimerkiksi tietotekninen kehitys tarjoaa lukuisia esimerkkejä siitä, miten uudet tekniikat ovat mullistaneet arjen kulun lähes huomaamatta. Lukuisat arkiset muutokset eivät ole kuitenkaan vähentäneet luonnonvarojen kulutusta, vaan ovat jopa lisänneet sitä. Globaalien ja kaikille yhteisten luonnonvarojen niukka käyttö on mahdollista vasta sitten, kun se yhdistyy paikallisesti hyväksytyihin kulttuuriin käsityksiin hyvinvoinnista ja elämäntavasta ilman tuhlaavaa materiaalista kulutusta. Niukkuuden näkökulmasta hyvinvointia ei tällöin samaisteta taloudelliseen kasvuun vaan luonnonvarojen ylläpitämiseen ja sosiaaliseen merkityksellisyyteen.

Yhteiskuntapoliittiset toimet aina koulutuksesta liikennejärjestelyihin asti vaikuttavat keskeisesti siihen, millaista elämää yksilöt voivat tavoitella. Tässä poliittisesti tuotetussa ja valitussa, samanaikaisesti mahdollistavassa ja rajoittavassa toimintarakenteessa yksilöt tekevät ratkaisujaan omasta elämästään. Sosiaalipoliittiset käytännöt heijastuvat yhteiskunnassa vallitseviin hyvinvointiodotuksiin ja -käsitteisiin sekä sopivilta ja mahdollisilta tuntuviin elämäntapavalintoihin.

Sosiaalipoliittikka niukkuuden hallintana

Jos haluamme säilyttää kehittyvän ja yhteistä hyvinvointia tavoittelevan yhteiskunnan, niukkuuden hallinta edellyttää ”aktiivista sosiaalipoliittikkaa”. Perinteisesti aktiivisella sosiaalipoliittikalla on tarkoitettu tulo- ja hyvinvointieroja tasaavaa toimintaa. Sosiaaliturvapolitiikka ja hyvinvointipalvelut ovat pyrkineet lisäämään hyvinvointia ja tasamaan eri ihmisryhmien välisiä hyvinvointieroja.

Niukkuuden lähtökohdasta aktiivista sosiaalipoliittikkaa tarvitaan kahdella tasolla:

- I ihmisten ja yhteiskuntien elinmahdollisuuksia säilyttävän toiminnan tasolla, jolla ohjataan yhteiskuntia ja ihmisiä luonnonvarojen säilyttämiseen ja luonnonresurssien lisäämiseen

II hyvinvointierojen tasaamisen tasolla, jolla turvataan kansallisesti ja globaalisti kaikkien sosiaaliset oikeudet elämää ylläpitävään ja sitä uusintavaan hyvinvointiin.

Näin sosiaalipolitiikan elinvoima on yhä universalismin ja solidaarisuuden kaltaisissa ideoissa. Nämä ideat voivat toimia kulttuurisina ituina, joiden avulla tulee mahdolliseksi hallita nykyistä ja tulevaa niukkuutta. Universalismi ja solidaarisuus ovat ihmisille tuttuja sosiaalipolitiikan arkisista käytännöistä ja niistä tavoista, joilla yhteiskunnan hyvinvointia on turvattu runsauden yhteiskunnassa. Nyt keskeisenä ongelmana on ideoiden ulottaminen kattamaan monimuotoisen luonnon ja globaalit yhteisöt. Keitä ovat ne kaikki, joita niukkuuden lähtökohdista tehtävä sosiaalipolitiikka huomioi? Miten on mahdollista huomioida paikallisesti globaalit elinmahdollisuudet ja hyvinvointierot? Kuuluvatko solidaarisuuden ja universalismin piiriin Euroopan halki vaeltaneet siirtolaiset ja pakolaiset tai heidän kotialueilleen jääneet perheenjäsenet? Entä ne, joilla ei ole resursseja lähteä pakoon kuivuutta, vainoa tai sotaa?

Niukkuuden hallintaan pyrkivä sosiaalipolitiikka joutuu kyseenalaistamaan nykyisen tuotanto- ja kulutusrakenteen, joka perustuu paitsi luonnonvarojen riistolle myös ihmisten välisille, huomattaville hyvinvointieroilta ja jopa ihmisoikeusrikkomuksille. Ihmisoikeudet tulkitaan yleensä jakamattomina ja ehdottomina oikeuksina; miksi siis alle kymppin t-paidat eivät ole synnyttäneet merkittäviä solidaarisuusliikkeitä? Ne eivät ole horjuttaneet ostajien turvallisuuden tunnetta tai tehneet globaalia eriarvoisuutta konkreettiseksi. Sen sijaan ne ovat ylläpitäneet rikkaiden, eriarvoistuvien yhteiskuntien rauhaa, kun vauraiden yhteiskuntien vähätuloisetkin ovat globaalisti varakkaita ja voivat osallistua kuluttajina.

Siten niukkuuteen perustuva sosiaalipolitiikka ei ole vain köyhyyden tai huono-osaisuuden hallintaa vaan tavoite on ohjata laajemmin yhteiskuntaa kestävyteen ja uudenlaiseen elämänmuotoon. Sosiaalipolitiikka on luonnonvarojen ja -antimien hallittua uudelleenjakoa sosiaalisesti kestävämmän, mutta se on myös kulttuuria muuttavaa

toimintaa. Yksilöiden ja yhteisöjen ohjaaminen kestävämpiin elämäntapoihin tarvitsee tuekseen käytäntöjä ja rakenteita, joiden avulla elämäntapojen ja arkisten käytäntöjen muuttaminen on mahdollista. Materiaalisia ja sosiaalisia rakenteita, infrastruktuuria, hallinnollisia käytäntöjä, lainsäädäntöä ja verotusta kehittämällä saadaan aikaan merkittävää muutosta myös yksityisissä arjissa, koska suurin osa ihmisistä varallisuuteen katsomatta mukauttaa toimintansa niihin.

Kestävän tulevaisuuden vuoksi olisi tärkeää, että yhteiskuntapolitiittiset toimet mahdollistaisivat ja tuottaisivat nykyistä ekologisesti kestävämpiä elämäntapoja. Käsitykset ja arvostukset eivät muutu yhdessä yössä. Nykyisyydessä koettu hyvinvointi ja käsitykset hyvästä elämästä ovat perusta tulevaisuuden yhteiskunnalle. Tarvitaan vähittäistä muutosta hyvinvointikäsitksissä, mutta myös joustoa siinä, millaista hyvä ja arvostettu elämä voi olla silloin kun otetaan huomioon luonnonvarojen rajallisuus. Hyvinvointi on kiinni myös siitä, miten yksilö voi sovittaa oman arkisen elämänsä ekologisiin ja sosiaalisiin reunaehtoihin eettisesti mielekkäästi ja samalla toimia suhteessa kulttuuriseen odotukseen siitä, miten kunnan kansalaisen tulisi elämänsä elää.

Tästä syystä luonnonvaroja turvaava ja universaalia hyvinvointia tuottava aktiivinen sosiaalipolitiikkaa pyrkii erityisesti mahdollistamaan ja tukemaan yksilöiden ja yhteisöjen kriittistä autonomiaa ja osallisuutta. Kriittinen autonomia on ihmisten universaali perustarve (Doyal & Gough 1991). Kriittisesti autonomisilla yksilöillä ja yhteisöillä on tarvittavat tiedot, taidot ja materiaaliset resurssit yhteiskunnan muuttamiseen ja uudistamiseen. Se mahdollistaa tavoitteiden asettamisen ja toiveiden mukaisen tulevaisuuden tavoittelemisen. Kriittinen autonomia edellyttää materiaalien perustarpeiden tyydyttymistä: terveellistä ruokaa, riittävää koulutusta ja koettua turvallisuutta. Osallisuus merkitsee mahdollisuutta merkitykselliseen yhteisyyteen, yhteiskunnallisten valintojen ja päätösten tekemiseen sekä hyvän elämän määrittelyyn. Omaa elämäänsä hallitsevat ja globaalia maailmaa ymmärtävät ihmiset ovat hyödyllisempiä niukuuden ajalla kuin sairaat, kipeät ja muiden hoidettavaksi köyhyyden tai osattomuuden kokemusten vuoksi ajautuneet.

Sosiaalipolitiikka niukkuuden hallintana pyrkii poistamaan ylimääräistä huolta tulevaisuudesta turvaten niukkuuden tuomia riskejä. Sosiaalipolitiikan tulee esimerkiksi mahdollistaa ekologinen liikkuminen kaikille, mutta estää liiallisesti luonnonvaroja kuluttava liikkuminen kaikilta. Hyvinvointia tulee vaalia alistamatta taloudellisesti heikoimpien perustoimeentuloa vauraampien vapauksille omistaa ja vaurastua hallitsemattomasti. Jotta kestävä yhteiskunta olisi houkutteleva tulevaisuuden suunta, olisi tärkeää irrottaa köyhyyden konkreettinen uhka ja myös köyhyyden mielikuva ekologisesta kestävydestä. Entäpä jos kaikki sosiaalipoliittisten tulonsiirtojen kautta toimeentulonsa saavat kokisivat itsensä yhtä varakkaiksi? Voisiko yhteiskunnassa olla melko laaja joukko kohtuullisesti toimeentulevia, hyvinvoivia ihmisiä, joiden riittävä toimeentulo ja sosiaalinen arvostus ei riippuisi markkinoista tai asemasta palkkatyössä, mutta ei myöskään perustuisi globaaliin riistoon?

Perustulo voisi lieventää köyhyyden ja puutteen kokemusta turvaamalla elämän materiaaliset puitteet. Perustulo lisäisi hyvinvointia nykyiseen pirstaleiseen tilanteeseen verrattuna vähentämällä huolta toimeentulosta. Perustoimeentulon lisäksi myös jokapäiväisestä hoivasta tulee huolehtia ja sattumanvaraisten onnettomuuksien varalta pitää olla saatavilla apua kriiseihin. Siten niukkuuden ajan sosiaalipolitiikka tarvitsee myös toimivat palvelut ja etenkin kansalaisten luottamusta palveluihin ja siihen, että elämisen edellytykset turvataan erilaisissa riskitilanteissa.

Niukkuuden ajan sosiaalipolitiikan kannalta merkittävää on, että perustulo kyseenalaistaa vakiintuneet käsitykset palkkatyön ja kohtuullisen perustoimeentulon yhteydestä. Syvään juurtuneet käsitykset työn, toimeentulon ja sosiaalisen arvostuksen keskinäisyydestä kahlehtivat osallistumista moneen mielekkääseen ja usein yleishyödylliseen toimintaan. Ehkä perustulon avulla myös työelämän ulkopuolisuudesta johtuvat yksilön paikkattomuuden kokemukset vähenisivät. Nykyisin ulkopuolisuus palkkatyöstä on haitallista yksilön toimeentulon, koetun turvallisuuden ja sosiaalisen arvostuksen kannalta. Esimerkiksi aktiivisuus palkkatyön reunoilla tai osallistuminen vapaaehtoistyö-

hön ei kerrytä palkkatyön tavoin sosiaaliturvaa, esimerkiksi eläkettä; palkkatyön ulkopuolella elävien toimeentulo on tai putoaa ennen pitkää hyvin alhaiseksi.

Johtopäätöksemme

Kukaan ei tiedä, millainen on kestävä yhteiskunta. Emme koskaan myöskään saa varmasti tietää, milloin kestävyys on saavutettu. Globaaliin ja ekologiseen tietoon liittyy olemuksellinen epävarmuus. Tieteellinen tieto ei voi kuvata varmasti tulevaisuutta tai sitä, miten meidän tulisi niukkuuden yhteiskunnassa toimia. Maailman kompleksisuuden ja hajautuneisuuden vuoksi ei voi luoda optimaalista näkemystä siitä, miten ja mihin yhteiskuntaa tulisi ohjata.

Tulevaisuuden ennusteet ja nykyiset ongelman määrittelyt ovat kuitenkin yhteiskunnallisen toiminnan lähtökohtia. Niiden perustalta on mahdollista luoda periaatteita, jotka ohjaavat ihmisten ja instituutioiden toimintaa kestäväen tulevaisuuden tavoitteluun. Olemme argumentoineet, että uusien yhteiskunnallisesti mahdollisten ja siten yksilöitä kestävyteen houkuttelevien tulevaisuuksien tulisi perustua niukkuuden ajatukselle. Niukkuus ei tässä viittaa köyhyyteen, vaan luonnon ja luonnonvarojen uusiutumisen merkityksen painottamiseen yhteiskunnan ja ihmisten hyvinvoinnin ylläpitäjänä. Niukkuus on sen tiedostamista, että tuhlaten käytetyt runsaatkin luonnonresurssit tuhoavat ihmisen elämisen edellytyksiä ja tarkasti käytetyt niukatkin luonnonresurssit lisäävät niitä.

Niukkuuden tunnistava ja hyväksyvä sosiaalipolitiikka olisi tarpeen. Tällainen sosiaalipoliittinen keskustelu ja tutkimus yhdistäisi ekologista kestävyyttä sekä sosiaalisia riskejä ja tarpeita koskevaa tietoa sellaiseen kulttuuriseen arvopohjaan, joka rakentuu universalismin ja solidaarisuuden ideoille. Tämä lähtökohta antaisi mahdollisuuden käyttää ja tuottaa yhteisiä resursseja tavoilla, jotka edistävät kestäväen tulevaisuuden saavuttamista luonnonvaroja ja ihmisen hyvinvointia lisääväällä tavalla.

Tästä syystä tulevaisuuteen luotaava sosiaalipolitiikka pyrkii hyvinvointikäsitteiden uudelleen muotoilemiseen ja yhteiskunnan toiminnan kriittiseen arviointiin. Tällöin huomioidaan luonnon ja kulttuurin keskinäisriippuvaisuus. Jatkossakin sosiaalipolitiikan tehtävä on huolehtia kaikkien hyvinvoinnista ja sosiaalisista oikeuksista, vaikka niukkuuteen liittyvä tulevaisuus on vielä sumuinen. Edessä oleva murrosaika voi tuoda mukanaan ennakoimattomia ja uusia sosiaalisia riskejä, joihin sosiaalipolitiikan käytännöissä joudutaan vastaamaan. Kestävä tulevaisuus näyttää mahdolliselta vain yhteistyön ja kollektiivisten päätösten samoin kuin yhteiskunnalliseen ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen perustuvien arvovalintojen avulla.

Lähteet

- Aamulehti. 2.8.2012. <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/alkoholistit-koontuvat-nyt-keskustorilla-taalla-on-mukava-ottaa-ryyppyja/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 2.8.2012. Tunnettu lääkäri kohauttaa: Juopot ”ihmisroskat” vietävä keskustasta saarelle! <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/professori-kohauttaa-ihmisroskat-siivottava-keskustasta-saarelle/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 21.8.2014. <http://moro.aamulehti.fi/2014/08/21/lisaa-siivous-ta-ja-poliisikaynteja-kivipenkki-saa-lahtea-nain-pormestari-vastaa-keskustori-palautteeseen/> Luettu 17.6.2015.
- Alanen, Leena. 2009. ”Johdatus lapsuudentutkimukseen.” Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*, toim. Alanen, Leena & Kirsti Karila. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, Maarit & Kirsti Karila & Kirsi Alila & Mervi Eskelinen. 2014. *Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr13.pdf?lang=en> Luettu 18.4.2016.
- Allard, Erik & Yrjö Littunen. 1964. *Sosiologia*. Porvoo: WSOY
- Andersson, Jan Otto. 2012. ”Perustulo ja kohtuutalous – radikaali yhdistelmä.” Teoksessa *Perustulon aika*, toim. Perkiö, Johanna & Kaisu Suopanki. Helsinki: Into, 91–100.
- Anttiroiko, Ari-Veikko & Arto Haveri & Veli Karhu & Aimo Ryyänen & Pentti Siitonen (toim.). 2007. *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet*. Tampere: Tampere University Press. <http://urly.fi/uos> Luettu 27.5.2014.
- Anttonen, Anneli. 2002. ”Universalism and social policy: a nordic-feminist reevaluation.” *NORA* Vol. 10. No. 2., 71–80.
- Anttonen, Anneli & Lea Henriksson & Ritva Nätkin. 1994. *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson & Jorma Sipilä. 2012. ”Universalism and the challenge of diversity.” Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 1–15.
- Anttonen, Anneli & Gabrielle Meagher. 2013. ”Mapping marketisation: concepts and goals.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebhely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 13–22

- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2010. ”Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa”. *Janus* Vol. 18. No. 2., 104–120.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2000. *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 1992. ”Julkinen, yksityinen ja yhteisöllinen sosiaalipolitiikassa – sosiaalipalvelujen toimijat ja uudenlaiset yhteensovittamisen strategiat.” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. WSOY, Helsinki, 435–462.
- Atkinson, Anton. 2015. *Inequality – What Can Be Done?* N.Y., Harvard University Press.
- Baumrind, Diana. 1988. ”Raising competent children.” Teoksessa *Child development today and tomorrow*, toim. Damon, William. San Fransisco: Jossey, 349–378
- Birnbaum, Simon. 2012. *Basic Income Reconsidered. Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality*. New York: Palgrave MacMillan.
- Doyal, Len & Ian Gough. 1991. *A theory of human need*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Eduskunnan tarkistusvaliokunta. 2013. *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkistusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- Eriksson, Lars. (toim.). 1967. *Pakkoauttajat*. Helsinki: Tammi.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1985. *Politics against markets: the social democratic road to power*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 2002. ”A Child-Centred Social Investment Strategy.” Teoksessa *Why We Need a New Welfare State*, toim. Esping-Andersen, Gøsta. Oxford: Oxford University Press.
- Forsberg, Hannele & Ritva Nätkin (toim.). 2003. *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus
- Gingrich, Jane. 2011. *Making Markets in the Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gun, Olle & Thomas Larsson. 16.11.2011. Ny skandal på Carema-boe. SVT Nyheter. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/ny-skandal-pa-carema-boe> Luettu 1.10.2014.
- Harjula, Minna 2015. *Hoitoonpääsyn hierarkiat. Terveyskansalaisuus ja terveyspalvelut Suomessa 1900-luvulla*. Tampere: Tampere university press.
- Harrikari, Timo. 2014. ”Nuorisotakuu sukupolvipoliittisena hallintana — hiljaisia reunaehtoja.” Teoksessa *Nuorisotakuun arki ja politiikka*, toim. Gretschel, Anu & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää. Nuorisotakuun arki ja politiikka.
- Hasanen, Kirsi. 2013. *Narrating care and entrepreneurship*. Tampere: Tampere University Press.

- Heimo, Lauri. 2014. *The ideal of conditional cash transfers*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö. Helsingin Sanomat. 5.6.2014. Helsingissä yhä vähemmän katupenkkejä – iäkkäät eivät pääse levähtämään. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1401859050995> Luettu 18.5.2016.
- Helsingin Sanomat. 4.3.2012. Myös Räsänen vastustaa lasten kotihoidon tuen leikkaamista. <http://www.hs.fi/politiikka/a1305556936107> Luettu 18.4.2016.
- Helsingin Sanomat. 15.8.2013. Olof Palmen poika uskoo hyvinvointivaltioon. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1376457020811> Luettu 20.4.2016.
- Hiilamo, Heikki. 2014. ”Voisiko osallistava sosiaaliturva lisätä osallisuutta?” *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 79. No.1., 82–86.
- Hirvilampi, Tuuli. 2015. *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, Kela. Helsinki: KELA.
- Hirvilampi, Tuuli & Senja Laakso & Michael Lettenmeier. 2014. *Kohtuuden rajat Yksinasuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaallinen jalanjälki*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 132. Helsinki: Kela.
- Hoikkala, Tommi. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuis-tumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hylland-Eriksen, Thomas. 2002. *Hetken tyrannia*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Häikiö, Liisa. 2014. ”Institutionalization of sustainable development in decision-making and everyday life practices: A critical view on the Finnish case.” *Sustainability* Vol. 6 No. 9., 5639–5654.
- Iltta-Sanomat. 21.3.2012. Keltinkangas-Järvinen. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000487997.html> Luettu 20.4.2016.
- Isola, Anna-Maria. 2012. ”Hyviä työntekijöitä ja veronmaksajia. Syntyvyysretoriikka 2000-luvun alun Suomessa.” *Janus* Vol. 20. No. 3., 334–352.
- Jaakkola, Jouko & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. 1994. *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jenks, Chris. 1996. ”The Post-modern Child”. Teoksessa *Children in Families: Research and Policy*, toim. Brannen, Julia & Margaret O’Brien. London: Falmer, 13–25.
- Jokinen, Eeva. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija. 2009. ”Perustulo – kuinka sama idea toistuvasti kohtaa sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion.” Teoksessa *Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa*, toim. Kananen Johannes ja Juho Saari. Helsinki: Minerva, 261–290.
- Juvén, Sonja. 2014. *Nollatyösopimuksella työskentelyyn liittyvä epävarmuus kaupan alan työntekijöiden kokemana*. Sosiaalipolitiikan kandidaatin-tutkielma, YKY, Tampereen yliopisto.

- Kaltiala-Heino, Riittakerthu & Sari Fröjd. 2008. ”Nuoruusikäisen itsemäärääminen ja pakolla auttaminen.” Teoksessa *Tutkijapuheenvuoroja terveydenhuollosta*, toim. Ashorn Ulla & Juhani Lehto. Helsinki: Stakes.
- Kansallinen omaishoidon tuen kehittämisohjelma. 2014. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014: 2. Helsinki: STM. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1877786 Luettu 3.6.2014.
- Karsio, Olli & Anneli Anttonen. 2013. “Marketisation of eldercare in Finland: legal frames, outsourcing practices and the rapid growth of for-profit services.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebehely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 85–125.
- Kekkonen, Urho. 1952. *Onko maallamme malttia vaurastua?* Helsinki: Otava
- Kettunen, Pauli & Klaus Petersen (toim.). 2011. *Beyond welfare state models: Transnational historical perspectives on social policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Keynes, John Maynard. 1951. *Työllisyys, korko ja raha: yleinen teoria*. Suom. Ahti Karjalainen ja Pentti Kivinen (alkup. 1936). Porvoo: WSOY
- Koistinen, Pertti. 2014. *Työ, Työvoima ja Poliitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kopomaa, Timo. 2014. Kaikenikäisille sopivan kaupunkipuiston luominen vaikeaa – kuka ottaa penkit käyttöönsä? http://yle.fi/uutiset/tutkija_kai-kenikaaisille_sopivan_kaupunkipuiston_luominen_vaikeaa_kuka_ot-taa_penkit_kayttoonsa/7601803 Luettu 20.4.2016.
- Koskela, Hille. 2009. Pelkokierre. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusi, Pekka. 1961. *60-luvun sosiaalipoliitiikka*. Helsinki: WSOY.
- Kvist, Ojn & Johan Fritzell & Bjørn Hvinden & Olli Kangas (toim.). 2012. *Changing social equality: The nordic welfare model in the 21st century*. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: STM & Kuntaliitto. http://www.stm.fi/c/document_library/get_Bristol_Policy
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937> Luettu 20.4.2016.
- Lane, Jan-Erik. 2000. *The public sector. Concepts, models and approaches*. London: Sage Publications
- Latour, Bruno. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen, Turo-Kimmo. 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lister, Ruth. 2003. ”Investing in the Citizen-Workers of the Future: Transformations in Citizenship and the State under New Labour.” *Social Policy and Administration* Vol. 37., 427–443.
- Lith, Pekka. 2013. *Vanhusten ja erityisryhmien yksityisen palveluasumisen kilpailutilanne*. TEM raportteja 9/2013. <http://www.tem.fi/files/35708/>

- TEMrap_9_2013.pdf Luettu 18.4.2016. Lähde, Ville. 2013. *Niukkuuden maailmassa*. Tampere: niin & näin.
- Mankiw, Gregory & Mark Taylor. 2008. *Macroeconomics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mattila, Yrjö & Tiina Kakriainen. 2014. ”Kunnan työntekijät arvioimassa omaishoitoa – kuntien omaishoidon työntekijöiden näkemyksiä omaishoitajärjestelmän toimivuudesta aja kehittämistarpeista.” Teoksessa *Rakas mutta raskas työ. Kelan omaishoitohankkeen ensimmäisiä tuloksia*, toim. Tillmann Päivi & Laura Kalliomaa-Puha & Hennamari Mikkola. Työpapereita 69/2014. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144109/Tyopapereita69.pdf?sequence=1> Luettu 29.3.2016]
- Meagher, Gabrielle & Marta Szebehely (toim.). 2013. *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Tukholma: Stockholm University.
- Miettinen, Anneli. 2012. *Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2012 (1). Helsinki: Väestöliitto.
- Mononen, Tuija & Tiina Silvasti. 2012. *Hyvä ja paha ruoka: ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Morgan, David. 2009. *Acquaintances: the space between intimates and strangers*. Maidenhead: Open University Press.
- Myrskylä, Pekka. 2011. *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Helsinki.
- Nenonen, Marko. 2006. *Lapulinjalla. Työttömät pakkotöissä 1948–1971*. Jyväskylä: Atena.
- OECD. 2008. *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/growing-unequal_9789264044197-en#page1 Luettu 18.4.2016.
- OECD. 2010. *Economic survey of Finland, 2010. Policy Brief*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-finland-2010_eco_surveys-fin-2010-en Luettu 14.11.2013.
- Omaishoidon tuki. Opas kuntien päättäjille. 2006. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön oppaita 2005:30. Helsinki: STM. <http://urly.fi/uou> Luettu 3.6.2014.
- Paavonen, Tapani & Olli Kangas. 2006. *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Suomen eduskunta.
- Panitch, Leo & Gregory Albo & Vivek Chibber (toim.). 2011. *The crisis and the left*. Lontoo: Merlin Press.
- Perttula, Rauno. 2015. *Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Perälä, Jussi. 2014. Huumeiden sekakäyttäjien arkeen kuuluu ”säättäminen” https://blogi.thl.fi/web/poreilua/etusivu/-/blogs/huumeiden-sekakayttajien-arkeen-kuuluu-saataminen?p_p_auth=LDubhn7o Luettu 17.6.2015.
- Petersen, Ole Helby & Ulf Hjelmar. 2014. ”Marketization of welfare services in Scandinavia: A review of Swedish and Danish experiences.” *Scandinavian Journal of Public Administration* Vol. 17. No. 4., 3–20.
- Petrell, Tuija. 2013. ”Keskustorin ihmisroskat: järjestyshäiriöt ja asunnotomien kategorisointi tamperelaisessa lehdistössä.” *Alusta! 24.9.2013*. <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2013/09/24/keskustorin-ihmisroskat.html>
- STM: Potilasdirektiivi (Rajat ylittävä terveydenhuolto), Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Rajanti, Taina. 1999. *Kaupunki on ihmisen koti*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ratkaisujen Suomi. 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 Luettu 29.3.2016.
- Rifkin, Jeremy. 2014. *The Zero Marginal Cost Society. The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism*. New York: Palgrave MacMillan.
- Riihelä, Marja & Risto Sullström & Matti Tuomala. 2010. *Trends in top income shares in Finland 1966-2007*. VATT-tutkimuksia 157. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Riihinen, Olavi (toim.). 1992a. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Riihinen, Olavi. 1992b. ”Näkökulmia tulevaisuuteen.” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 603-638.
- Roos, J.P. 1992. ”Keskiluokka ja hyvinvointivaltio: uusi hyvinvointisopimus?” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 321-338.
- Ruckenstein, Minna. 2013. *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus
- Saarikangas, Kirsi. 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: SKS.
- Sandberg, Otso. 2015. *Hallittu syrjäytyminen – Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Sandel, Michael. 2012. *What money can't buy: the moral limits of markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Satka, Mirja & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.). 2011. *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino

- Seymour, Richard. 2014. *Against austerity – How can we fix the crisis, they made*. London: Pluto press.
- Sipilä, Jorma & Eva Österbacka. 2013. *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtionvarainministeriö: Valtionvarainministeriön julkaisuja 11/2013.
- Snow, Robert & Dennis Brisset. 1986. "Pauses: "Explorations in social rhythm."” *Symbolic Interaction*. Vol. 9 No. 1, 1–18.
- Sotkanet. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Helsinki: THL. Sotkanet.fi Luettu 12.4.2016
- Standing, Guy. 2016. Luento KELA:n perustuloseminaarissa. <https://www.youtube.com/watch?v=tp8vd0g0FQg> Luettu 20.4.2016.
- Standing, Guy. 2009. *Work after Globalization. Building Occupational Citizenship*. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar.
- Stefánsson, Kolbeinn. 2012. "What is in a word? Universalism, ideology and practice." Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen, Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 42–68.
- STM ja Kuntaliitto. 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/ikaantyneet/laatusuositus/Documents/01_Laatusuositus_hyv%C3%A4n_ik%C3%A4%C3%A4ntymisen_turvaamiseksi_ja_palvelujen_parantamiseksi_2013.pdf Luettu 18.4.2016.
- STM: Potilasdirektiivi. Rajat ylittävä terveydenhuolto. Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Strandell, Harriet. 2012. "Policies of Early Childhood Education and Care. Partnership and individualization." Teoksessa *The modern child and the Flexible Labour Market*, toim. Anne Trine Kjørholt & Jens Qvortrup. Houndmills: PalgraveMacmillan, 222–240.
- Streeck, Wolfgang. 2012. Wolfgang Streeck – Germany. *European Societies*. Vol. 14. No. 1., 137—139.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto. <http://www.stat.fi/til/tjkt/> Luettu 18.4.2016.
- Suopajarvi, Tiina. 2014. "Kävelyssä rakentuva paikka. Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä." *Sosiologia* Vol. 51 No. 4.
- Tampereen kokoomuksen kuntavaaliohjelma (2012) <http://tamperelainenkokoomus-fi-bin.directo.fi/@Bin/a0e8ea9b7aa53a2314989f6bfdbc3a90/1461664381/application/pdf/413820/KTAKunnallisvaaliohjelma040912.pdf> [viitattu 26.4.2016]
- Taimio, Heikki (toim.). 2007. *Talouksavun bedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto.

- Therborn, Göran. 1995. *European modernity and beyond. The trajectory of european societies 1945–2000*. London: Sage publications.
- Tiainen, Pekka. 2015. Helsingin Sanomat. 7.9.2015. Vieraskynä: Palkkatuen lisääminen tepsii pitkäaikaistyöttömyyteen. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1441508992821> Luettu 18.4.2016.
- Titmuss, Richard. 1963. *Essays on 'The welfare state'*. (second edition). London: Unwin university books.
- TEM. 2016. Työttömyysturvalla töihin tai yrittäjäksi. Tiedotteet: Työ. http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyoy?89506_m=120325 Luettu 18.4.2016.
- Toikko, Timo. 2012. *Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat*. Tampere: Tampere University Press.
- Vabø, Mia & Karen Christensen & Frode Fadnes Jacobsen & Håkan Dalby Trætterberg. 2013. "Marketisation in Norwegian eldercare: preconditions, trends and resistance." Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Gabrielle Meagher & Marta Zebehely. Stockholm: Stockholm Studies in Social Work 30, Stockholm University, 163–202.
- Valkama, Katja & Ulla Isosaari. 2011. "Intangible labour – Informal caregivers as a hidden resource of social and health care services. The Finnish support for informal care." *Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu 2/2011*, 190–200. Tampereen yliopisto. Työelämän tutkimuskeskus.
- Valokivi, Heli & Minna Zechner. 2009. "Ristiriitainen omaishoiva – läheisen auttamisesta kunnan palveluksi." Teoksessa *Hoiva: Tutkimus, politiikka ja arki*, toim. Anttonen Anneli & Heli Valokivi & Minna Zechner.
- Van Parijs, Philippe. 1995. *Real Freedom for All. What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Claron Press.
- Vanhuspalvelulaki eli Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/980
- Waris, Heikki. 1962. *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka: Johdatus sosiaalipolitiikkaan*. Porvoo: WSOY
- Vehviläinen, M, Toivo, M, Häikiö, L, Marjeta, A-L, Åkerman, M, Uotinen, J & Peltola, T: Ilmastonmuutos ja ympäristö elämässäni -kirjoituskilpailu 2010-2011 [elektroninen aineisto]. FSD2759, versio 1.0 (2012-07-05). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kansanrunousarkisto [tuotaja], 2011. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2012.
- Vuori, Jaana & Ritva Nätkin (toim.). 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino.
- Wyness, Michael. 2006. *Childhood and Society. An Introduction to the Sociology of Childhood*. New York: Palgrave macmillan.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Zelizer, Viviana. 1985. *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. New York: Basic Books.